

nenadano, bar za trenutak, razvio nad ukupnom našom subidnom, i sudbinom knjige, izgužvanom, prezenom, u nekadašnjoj »dalekoj zemlji Pruskoj«. I kao što je »topli pepeo zaborava« za tren prepokrio jednu drugu javu Gavrila Principa, tako se, u onom paklenom ognju Gebelsove lomače na kojoj dogorevaju slova i imena, i još toliko uspomena slobode, sve iskazuje u totalitetu bezumlja, istančano, i utoliko bolnije videno i upamćeno. Uvek na toj opasnoj oštrici brijača, na sečivu noža, ova lirika pokazuje bar dve strane čarolije ovoga našeg opakog i rashlađenog sveta. Pruska, stoga, postaje simbolično podneblje, krvava trepa: *s krvi ručak, a s krvi večera*. Sve je deljivo, neartikulirano u tom očaju fizike, dva brata gledaju se preko tog berlinskog zida, koji stoji kao krivac, u strofama ove lirike, a Jan Palah, upravo stoga što prepoznaje da sve što voli događa se u ovom svetu, i sve što se njemu veoma ne dopada, takode je u tom istom životu, odlučuje da ode. Kao tamna, nezaboravna margina noći, ta odluka je, ne samo u ovoj pesmi, postavljena kao kontrapunkt, kao istina koja se ne dokazuje, kao naličje tog opakog plamena koji sve prži, i kome se sve ugiba.

Nedavno, u *Zlim i drugim mislima* Pola Valerija, u prevodu Kolje Mičevića, moglo se i u nas pročitati i sledeće: »Srećni narodi nemaju istoriju. Iz čega proizlazi da bi poništenje istorije učinilo narode srećnijim. Najmanji pogled na događaje ovoga sveta dovodi do zaključka istog. Zaborav je blagodat koju istorija želi pokvariti. Nema ničega u istoriji šta ljude može podučiti mogućnosti da žive u miru. Nego se protivno iskustvo izdvaja iz nje, – i čini da verujemo u njega.« Tako Valeri. Ali ovako, u obnovi istorijskog pogleda na tzv. prošlost, Krnjević, parafrazirajući Eriha Kestnera, koji »osobno bijaše nazočan« tom sramnom činu kada »knjige bez zastojca zamica i vatru«: *Mišljaše li Goran, spominjuć se krvi, da se tu nije moglo raditi o za bludama; jasno je iz same stvari: iz karaktera naroda*. Simbolično, posle ove *Berlinske sage o knjizi*, u najnovijoj Krnjevićevoj knjizi, objavljeno je *Pomračenje*, u kojoj, u cesarićevskoj asocijaciji, »ptica u letu prepuštena svojoj nesvesjestic«, osluškuje šum smrti. Ovde se bolu prilazi bespovratno, za čitav život, dok sunce, zapravo, *vene neprestano*. Fenomen osipanja ovde je sugerisan kao miris raspadanja. Sve je nadrealno, a u prozivi nad iščezlom svetlošću nema kajanja, ima tragova života neporočnog i potonjeg u sveopštoj pomami zla. Tajanstvena tačka ovde se postavlja iznad nas, kao u ranim prozama Alberta Kamija, i sve što je, kao poslednji dah i u isti mah kao poslednja pouka još naznačeno ovom knjigom, svakako je u znaku rasapa, izgubljenosti, martirstva čoveka pod zvezdama koje nikako ne zalaze, ali koje nas prevajaju bar za dugo a zapravo itekako kratkotrajno trajanje.

Baladično trajanje Krnjevićevog lirizma podrazumeva opet bar dve mogućnosti, kada već po pravilu dva obličja, ono smrtno i ono takode životno, i očajnički porozno, poražavajuće, odvojeno. Pesma je za Krnjevića svedočanstvo koje se bezmalo samo ispisuje od elemenata bola, izgubljenosti, očaja, zla, pobune. Sve se složilo u nesklonost okolnosti koje su u isti mah i jedna naša umilnost, naš svakodnevnost, mihaljevićevski usukani i izgubljeni život. Bez patetike, ali s elementarnom potrebom za vertikalom, ovi stihovi koji su – svakako – njegova osobna lirska antologija, silno svedena, samo u naznakama uostalom saopštena, pomeraju tradiciju naše geografije bola silno unapred, ostavljajući mogućnost spiralnog našeg trajanja, solilokvija posle svih iskaza noći. Na strani jedinstvenog osećanja za traumatičnu poziciju ostavljenog čoveka, raspolućenog zidovima, hirovima zla, ova lirika ne ponavlja svoja iskustva, iako ih nikako ne zaboravlja. Otuda i jeste ovako ostva-

ren dijalog moguć, bezbedan, poučan, mrgodan. Prepuštajući svoj zvuk tek korespondenciji sa krikom. sa patnjom, ovaj pesnik ne mari za zaborav onog valerijevskog neistorijskog vremena. Stoga se i ta njegova prošlost koja, kao i kod Matica, *dugo traje*, ovde pomalja kao zla učiteljica, kao neverica, kao apokrif. Sve je bilo tako, i sve je, sa vizurom iznad one Staljinove stolice u Potsdamu, itekako – i uprkos porivu pravde, – bilo i drukčije, i stravičnije. Krnjević sad fenomenu one stendalovski shvaćene kristalizacije ne izraza, već senzibiliteta, pristupa bez predrasuda, ali i bez ostataka. Ima hitnje, ali ne za sebičan doživljaj, već za sudbinsko osećanje sveta kao malenog planetarnog naselja kome oganj preti. Bez prestanka.

divna zečević: »književnost na svakom koraku«, ic »revija« osijek 1986.

ivana živančević

Svedoci smo u naše dane ekspanziji erotskog, koje neretko prelazi u lascivnost i, često bez vidljive potrebe, u pustu i sasvim neukusnu vulgarnost. Ali, i to je deo savremenog književnog stvaralaštva?

Svojevremeno je vulgarna reč u literaturi obeležavana tačkicama i cenzurisana. Sada je u masmediju sasvim prirodna nekad veoma vulgarna reč »zezati«, a čini se da postaju prirodne i već odomaćene konstrukcije tipa »fuck you«. Još je šezdesetih godina ovoga veka vulgarna reč u svetskoj književnosti delovala šokantno, pa je Slavomir Mroček provokativno stavlja u avangardnu dramu. Međutim, istovremeno je čitan Markiz de Sad, iako s indignacijom zbog neukusnosti. I u našoj književnoj istoriji poznate su pikantije kao Palmotićeve »Gomnijada«, a odavno nije tajna da postoje visprensive lascivne narodne umotvorine, koje se sada s velikim uspehom izdaju (»Crven ban«), a odnedavno i proučavaju.

Divna Zečević »donosi rezultate svog istraživanja usmenih i pisanih manifestacija hrvatske književnosti kao nerazlučnog dijela čovjekova svakodnevnog života. Pokazuje se da književnost nije dodatak svakodnevnici, nego da se čovjekovo trajanje odvija u sferi književnih modela koji egzistiraju na različitim razinama«.

Izvrstan znalac narodne književnosti, vredan istraživač i pouzdani književni istoričar, autorka slojevito zahvata u fenomen narodne umotvorine. Njene su teme: Pučka književnost, O istraživanju fenomena pučke književnosti, Pučke književne tvorevine između umjetnosti i revolucije, Rastvaranje formula tradicionalne usmene poezije – formule pučkih pjesama, Odjek pogibije P. Zrinskoga i F. K. Frankopana u pučkim pjesmama njihova doba. Književnost u praktičnoj funkciji kršćanske pouke (Filip Grabovac), Usmene predaje kao književna organizacija čovjekova doživljavanja povijesti i prirode, Putositnice iz Hrvatskog zagorja, Usmene predaje o seljačkoj buni i kmetskom životu u široj okolici Stubice, Svakodnevnost pripovijedanje i usmena književna tradicija u Šestinskom Kraljevcu, Bilješka o starici koji nije htjela pripovijedati, Na zaobilaznici svakodnevice, Usmene predaje iz okolice Slavonske Požege i Erotska zbilja u usmenoj književnosti.

Poslednji prilog u knjizi, pod naslovom »Migudac – migudac«, deluje stresovito, ali i navodi na razmišljanje. U rasponu od Rableovske duhovitosti do usiljene vulgarnosti, signalizira nam postojanje daleko obilatijeg stvaralaštva u narodu i »na narodnu«, koje će se tek morati prikupiti i proučiti.

U starijim zapisima ovakvi tekstovi su često izdjavani, cenzurisani od priređivača ili sasvim izostavljani u štampi. Tako je u jednoj od najstarijih zbirki srpskohrvatske narodne epike, zborniku Matije Mažuranića, zabeležena erotska minijatura:

»Aj, divojko, visoka planino,
Ja umrieh, ne popeh se na te!«
Divojka je govoriła mlada:
»Aj, junače, moj bore zeleni,
Ja umrieh, ne legoh pada te!«

Zapisi Divne Zečević, međutim, nisu eufemistički; oni su u doslovnom smislu neponovljivi, pa se ne mogu u svakoj prilici citirati.

Neobičan naslov poglavlja »Migudac – migudac« autorka je uzela iz usmene narodne pripovetke, koju je zapisala u okolini Daruvara. Istovetna priča, o trojici pohotljivaca koji su ušli čestitoj ženi u kuću kroz dimnjak, pa bili su rovo kažnjeni smudjenjem spolovila, pripoveda se i u Srbiji: najgore je prošao nezajažljivi pop, – koji je hteo da ostane najduže, dok ne kaže sto puta zagonetnu i sladostrasnu reč: »Migudac«.

Pitanje lascivnih umotvorina svakako otvara jedan širi naučni problem, književnoistorijski i editorski, ali pre svega u zavisnosti od kriterijuma priređivača, njegovog ličnog ukusa, mere i stvarnog umetničkog kvaliteta tvorevine, bez obzira na stepen lascivnosti.

U porodičnoj arhivi, na primer, naišla sam na zapis jedne duhovite narodne priče iz Šumadije, koja bi se mogla svrstati u Vukove tzv. šaljive narodne pripovetke. Tekst je pisan rukom moga pračeda, a na poledini je Vladan Nedić, veliki poznavalac narodnog stvaralaštva, olovkom laskonski zabeležio svoj sud: »Lepa. Treba da se objavi«. Što i činim ovom prilikom:

Timarenje

Putnik neki na konju dode jednoga dana u neko selo i zaustavi se pred kapijom krajnje kuće. Poviče: »Ej, domaćine!« Seljanka, mlada domaćica, pošto poveže pse kaže mu da ude u dvorište.

– Ete ti štale, uvedi konja; skini sedlo, prostri sena. I eve ti koša: uz(m)j mericu ječma, šetaj konja i daj zob, pa udi u kuću. Domaćina nema, ali će brzo i on.

Kad svrši s konjem, namernik ude u kuću. Tog momenta seljanka je poslovala vatrajlem oko vatre, zapretala pogaču, i sagla se. Kako se sagla, a putnik rukom, pa za stražnjicu. Na to ga ona što igda može raspali vatrajlem po glavi, orovaši ga.

Utom naiđe domaćin, pozdravi se i sednu za sovrnu večerati. Primitiv masnicu na licu putnika, domaćin upita: »Šta ti je to?«, a ovaj odgovori: »Timarih kobilu i ona se ritnu; udari me«. A seljanka upade:

– Pa dabogme, nisi trebao odmah oko nogu da je diraš, već grudi i leđa, pa postepeno dok dode ruka do sapi, pa onda zadnje noge – dok se kobila navikne. Da si tako radio, ne bi imao masnicu na glavi.

I nasmeje se. Nasmeje se i putnik, i domaćin se nasmeje. Kikotali se tako utroje, i svaki za sebe.

Kao što se vidi, ova vragolasta, gotovo dekameronka erotska priča krije u sebi uzbudljivu ponudu avanture i ljubavnog doživljaja. Kako bi rekla Divna Zečević, »u sferi erotskih doživljaja omogućen je svima doživljaj i osjećaj dugo potiskivanog kontinuiteta«. Zato je svaka prava literatura, pa i ove vrste, iskazana dobro odmerenim izrazom, svojevrsnom poetikom, u kojoj se očitava i estetski ugođaj, svejedno da li u razuzdanoj maštovitosti ili sputanom nagoveštaju doživljajnog, kome je latentna lascivnost samo jedna od metafora umetnosti.

časopis za kulturu, umetnost i društvena pitanja, novi sad, katolička porta 5, telefon (021) 28-765

uređuju: silvija dražić, zoran derić, petru krdu, alpar lošonc, dorde pisarev, miroljub radojković i slobodan radošević ★ glavni i odgovorni urednik franja petrinović ★ tehnički i likovni urednik cvetan dimovski ★ sekretar redakcije radmila gikić ★ lektor mirjana stefanović ★ članovi izdavačkog saveta: bosiljka bojančić (predsednik), gion nandor, aleksandar horvat, ratka lotina, velja macut, selimir radulović, radivoj šajtinac, dušan todorović, aleksa trifunov, jovanka žunić (delegati šire društvene zajednice); radmila gikić, relja knježević, tomišlav marčinko, milan paroški, franja petrinović i jovan smederevac (delegati izdavača) ★ izdaje nišro »dnevnik«, novi sad, bulevar 23. oktobra 31 ★ direktor nišro »dnevnik« jovan smederevac ★ osnivač pokrajinska konferencija saveza socijalističke omladine vojvodine ★ časopis finansira s iz kulture vojvodine ★ rukopise slati na adresu: redakcija »polja«, novi sad, poštanski fah 190, žiro račun 65700 – 603 – 6324 nišro »dnevnik«, our »redakcija dnevnik«, sa naznakom za »polja«, (godišnja pretplata 1.200 dinara, za inostranstvo dvostruko) ★ na osnovu mišljenja pokrajinskog sekretarijata za nauku i kulturu broj 413-152/73 časopis je oslobođen poreza na promet proizvoda i usluga ★ tiraž 2.000 primeraka